

“Erol Güngör Yalnızca Değerlendirme Yapmamış, Aynı Zamanda Değerlendirmelerinin Gereğini de Yapmış Bir Aydındır.”

Mehmet Tayfun AMMAN*

**Söyleşen:
Mustafa Kemal ŞAN****

M(ustafa Kemal ŞAN): Değerli hocam öncelikle şuradan başlasak diye düşünüyorum. Erol Güngör çok genç yaşta vefat etti; vefat ettiğinde 45 yaşındaydı. Erol Güngör'ün yakın mesai arkadaşlarından olan ve henüz birkaç gün önce kaybettiğimiz Yılmaz Özakpınar'ın ifadesi ile o Magnum Opus'unu yani şaheserini yazmaya ömrü vefa etmeden bu alemden ebediyet alemine göçmüştü. Bu husustaki kanaatlerini onunla yaşadığı dostluk ve mesai arkadaşlığı deneyimlerinden damıtan Yılmaz Özakpınar şunları ifade etmişti: “Kanaatimce Magnum Opus'unu, şaheserini yazamadan genç yaşta ebediyet alemine göçtü. Onunla konuşmalarında, bütün yazılarını aşan bir şaheser ortaya koyacağını seziyordum. Erol, yazdığı makalelerle tarih duygusunu, Türkiye'nin meselelerini, milli kültürün anlamını, dinin Türk sosyal hayatındaki

* Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, mtammam@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0370-5172

** Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, mksan@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3669-0766

yerini, milliyetçiliğin duygusal tatmin vasıtası ve gelenekçilik olmadığı, Türk devlet geleneğine göre devleti yaşatmak için milli kültürü kurma ve modernleşme davası olduğunu dünyadan bihaber insanlara duyurduktan sonra oturacaktı, zekasının, engin karihasının, ilminin ve tecrübelerinin büyük eserini yazacaktı.”¹ Erol Güngör’ün ebediyete irtihalinin üzerinden 40 yıl geçti. Bu zaman sürecinde Erol Güngör hala Türk Düşüncesinde okunan ve günün sorunlarına bakarken hala kendisinden istifade etmeye çalıştığımız bir düşünür olma özelliğini nasıl korumaya devam ediyor? Daha açık bir ifade ile soracak olursak onun yaratmış olduğu farkın temelleri nereye dayanıyor?

Me(hmet Tayfun AMMAN): Öncelikle her iki hocamızı da rahmetle analım. Yılmaz Özakpınar hocamıza katılıyorum. Kısacık bir ömre değerli birçok eser sığdırmayı başarmasından hareketle, en verimli olacağı yaşlardaki üretkenliğini hayal edebiliriz. 1983 yılında vefat ettiğine göre yaşasaydı şimdi seksen beş yaşında olacaktı. Yani telif ve tercüme o kadar eseri neredeyse on beş yıl içinde üretmiş bir düşünürden matematiksel olarak mevcudun en az üç katı daha çalışma bekleyebiliriz.

Sorunuza gelirse, vefatından kırk yıl sonra halâ okunuyor olmasının sebebi ve Güngör’ün farkı... İkincisinden başlayalım. Önce kısaca Erol Güngör’ün farkı “faikiyetidir” diyelim ve bunu açıklayalım: Harf inkılâbından on yıl sonra dünyaya gelmiş bir Cumhuriyet çocuğu olduğu halde, bin yıllık medeniyet birikiminin bilgisiyle kendisini donatabilmiş olmasıdır. Bu da kuşkusuz Türkçeye hâkimiyetinden kaynaklanıyor. Daha lise yıllarında Osmanlı Türkçesini rahat okuyabilen ve rik’a ile seri yazabilen bir genç var karşımızda. Üniversitede hocası Mümtaz Turhan’ın derslerini bu yazıyla seri olarak kelime kaçırmadan kayda alan, sonra araya karbon kâğıdı koyarak latinize eden, bir nüshasını arkadaşlarına, bir nüshasını da hocasına veren bir genç. Hocası ilk ve orta öğretimini harf inkılabından önce yapmış bir akademisyen. Üstelik ortalamanın çok üstünde bir akademisyen... Buna rağmen bir kelimenin Osmanlıca yazılışında tereddüt ettiklerinde etrafındakilere “Erol’a soralım” diyebiliyor. Günümüzden altmış beş yıl önce, yeni harflerle oluşturulan kültür birikiminin henüz otuz yıllık olduğu sıralarda Osmanlı bilgi mirasından maksimum düzeyde yararlanabiliyor oluşunun sağladığı avantaj, bence Güngör’ün faikiyetinin temelinde yatan sebep. Dil söz konusu olduğunda bugün halâ çok yaygın olduğunu gördüğümüz ana dil fukaralığı Erol Güngör’de yok. Türkçe zengin bir dil, ama bizim şahsî Türkçemiz ne kadar zengin? Söz dağarcığımızda kaç kelime var? Kaç kelimeyle düşünüp, konuşup, yazabiliyoruz? Güngör bu fukaralığı çocukluk yaşlarında gidermiş.

¹ Yılmaz Özakpınar, *Kültür ve Medeniyet Üzerine Denemeler*, s. 52-53, Ötügen Yayınları, İstanbul, 2007.

Ayrıca lise yıllarında bir yabancı dili, Fransızca'yı da çok iyi öğrenmiş. Bu önemli, çünkü yabancı dil öğrenmek bir dil daha biliyor olmanın ötesinde bir şey. 'Kendiliğinden' ana dil ancak bir yabancı dil öğrenerek 'kendinde' -kendisinin bilincinde- ana dile dönüşür. Güngör bunu lise yıllarında başarmış. Üniversitede İngilizce öğrenmeye başlıyor. Son sınıfına geldiğinde Amerika'dan gelen bir öğretim üyesinin derslerinin çevirisini sınıf arkadaşı olan Doğan Cüceloğlu ile birlikte üstlenebiliyor. Misafir hocanın bir dersini Cüceloğlu, bir dersini Güngör tercüme ediyorlar. Nitekim ileriki yıllarda Güngör hem Fransızcadan hem de İngilizceden çeşitli kitaplar tercüme etmiş ve yayınlamıştır. Sözün özü, çok genç yaşta dünyayı iki dilden takip edebiliyor, kendi medeniyet birikimini ise Osmanlı Türkçesiyle edinebiliyor olmasından kaynaklanan dil hâkimiyeti, bunun sağladığı bilgi birikimi ve ifade gücü onun faikiyetinin temelini oluşturmuştur. Gerek tercüme gerek telif yazılarını okuduğunuzda, bildiğini iyi bilen insanlara özgü bir rahatlık, ifadelerin meramı anlatma gücü, sarih bir dil, ne söyleyecekse lafı dolandırmadan söyleme becerisi hemen kendisini göstermektedir.

Güngör'ün ikinci bir hususiyeti, telif gücü ve terkip kapasitesidir. Rivayetler arasında dirayeti kaybetmek akademisyenlerin birçoğunun ortak zaafıdır. Güngör'de bu zaaf hemen hiç görülmez. Ele aldığı konuda alıntı yapması gerekenleri de kendi üslubuyla konuşmaya davet ederek çok güzel özetler, ama özetleme ile yetinmez, oradan hareketle kendi görüşünü, yaklaşımını inşa eder. Güngör'ün metinlerinde başkası az, kendisi çok görünür. Söyleyecek sözü vardır, onu sarahaten ve özlü bir biçimde söyler ve sözünde 'yeni' bir şey vardır. Bu bazen bilinen bir şeye daha önce yöneltmemiş bir eleştiri yönelterek, bazen o konuya yeni bir pencere açarak olur, ama her hâlükârda olur. O kadar ki çalıştığı konularda siz bir şey yazacak olursanız Güngör'e atıfta bulunmadığınız zaman eksik kalmaya mahkûm olursunuz. Onun gibi düşünmeyebilirsiniz, ona katılmayabilirsiniz, ama onu yok sayamazsınız. 'Telif gücü' ve 'terkip kapasitesi' derken kast ettiğim şey budur.

İşte tam bu noktada onun kırk yıl sonra niçin halâ okunuyor olduğu sorunuza gelmiş bulunuyorum. Son söylediklerim bu sorunun cevabı, ama tam olmayan cevabıdır. Şunu da eklememiz gerekir: Güngör'ün üzerinde çalıştığı konular güncelliğini kaybetmiş konular değildir. Dile getirdiği sorunlar da aştığımız, hallettiğimiz, çözüme kavuşturduğumuz sorunlar değil. Çok azı ancak yakın zamanda sorun olmaktan çıktı, örneğin başörtüsü... Türkiye bu sorunu ancak kırk yılda aşabildi. Sorunun henüz çok erken bir döneminde Güngör bu konuda şunu yazabilmişti: Dünyanın her yerinde kültürler bedeninin

nerede ve ne kadar aılabileceğine dair kurallar koyarlar. Sadece bizde tam tersine nerede, ne kadarının rtleceğine dair kural koyuluyor. Bu tespitteki ironi ve zekâ parıltısına hayran olmamak mümkün değil. Kısacası o halâ, ‘biz’i konuşuyor ve bize bir şeyler söylemeyi başarıyor, bu yüzden okunuyor diyelim.

M: *Bir konuşmanızda ‘Türkiye’nin makro sosyal problemlerini milliyetçi bir perspektiften analiz eden Erol Güngör, katı ideolojik kutuplaşmaların olduğu bir dönemde farklı siyasal yönelimleri olan kesimlerin bile dikkatini çekmeyi başarmış ve ilgiyle takip edilmiş bir sosyal bilimcidir’ değerlendirmesine yer veriyorsunuz. Sizce bunun en önemli sebepleri nelerdir?*

Me: Aslında Erol Güngör, entelektüel üretim açısından çok elverişsiz bir dönemde eserlerini verdi. 12 Eylül öncesinde ideolojik kutuplaşmanın sertleştiği ve sıcak çatışmaya dönüştüğü, üniversitelerin işgal, derslerin boykot edildiği bir dönemde... İşlmcılar milliyetçileri okumaz, milliyetçiler solcuları okumaz, solcular sağcılarını aydın olarak bile kabul etmez bir dönem. Sadece okuma listeleri değil, dil bile ayırılmıştı o zamanlarda. Yanıt, olanak, olasılık, devrim diyorsanız solcu, cevap, imkn, ihtimal, inkılap diyorsanız sağcıydınız. Solcu sağcıyı ‘faşist’, sağcı solcuyla ‘komünist’ olarak görürdü. Karşı taraftan bakanlara göre dindarlık irtica, solculuk dinsizlik, hatta din dşmanlığıydı. Böyle bir dönemde Erol Güngör akademik ciddiyetiyle dikkat çeken bir isim oldu. Rahmetli şerif Mardin Hoca, birlikte oldukları jürilerde sze başladığı zaman bilgi birikimiyle herkesi hayrete düşürdüğünü söylüyor. Kendisi de yazar olarak yapmaya çalıştığı şeyin, tartışmalarını daima daha yüksek bir fikir plnuna çıkarmaya çalışmak olduğunu ifade ediyor. Doktorasını tamamladıktan sonra 1965 yılında ABD’ne giderek Colorado niversitesi’nde iki buçuk yıl ihtisas ve araştırmalar yapmıştı. Bu niversitenin hocalarından Kenneth Hammond, Prof. Dr. Sabri zbaydar’a gönderdiği mektupta, Güngör’n sadece Türkiye’de değil, dünyanın bütün birinci sınıf üniversitelerinde ders verecek seviyede bir ilim adamı olduğunu yazmıştır. Kısacası, bulunduğu ortamlarda kendisini hemen fark ettiren bir akademik kalite var karşımızda...

M: *Güngör’n bir entelektüel ve sosyal bilimci olarak, ideolojilere karşı bilim zihniyetinin gelişmesi konusundaki görüşlerini nasıl değerlendirirsiniz?*

Me: Çok nemsiyorum. Güngör’e göre bir kişinin ‘aydın’ olabilmesi için ‘zihin disiplini’ne ve ‘ahlk disiplini’ne sahip olması gerekir. Düşünceleri ile duygularını ayırt edebilme, ihtiyatlı ve tenkitçi bir tavır alabilme, zihn esneklik, hakikat endişesi duyma, bunların

hepsi zihin disiplinine dâhil olan niteliklerdir. Düşünceleri ile duygularını ayırt edebilme, fikirlerini hiçbir zaman sevgilerinin ve nefretlerinin emrine vermemekle olur. Bunu yapabilen kendi tuttuğu tarafa olan sevgisinde de karşı tarafa olan aleyhtarlığında da aşırı hareketlere karışmaz. İhtiyatlı ve tenkitçi tavır sahipleri, en cazip ve makul görünen şeyleri bile kolayca kabul etmezler; her şeyin ilk anda göze görünmeyen mahzurlarını araştırırlar. Herkesin koşuşturduğu yere gözü kapalı dalmak yerine, sakin bir köşeye çekilerek bütün bu olup bitenlerin nedenlerini düşünürler. Hakikat endişesi, meselelere “bu benim işime yarar mı” diye değil, “hakikat bu mudur?” diye bakabilmek, hakkın hatırını her şeyden üstün ve değerli görebilmektir. Bütün bu nedenlerle gerçek aydınlar, kitle hareketleri karşısında kenarda kalmaya gayret ederler ve heyecan selinden uzak durmaya çalışırlar. Ahlâk disiplini ise sorumluluk duygusunu gerektirir. Güngör, bu ikisinin ayrı şeyler zannedilmemesi gerektiğini de söyler. Ona göre aydın olmanın gerektirdiği düşünce olgunluğuna erişmemiş bir kişinin aydın sorumluluğunu idrak etmesi de beklenilemez.

Onun bu görüşlerini nasıl mı değerlendiriyorum? Söylenmesi gereken her şeyi söylemiş, hepsine katılıyorum. Buradan çıkardığım sonuç, gerçekten aydın olabilmek kolay bir şey değil...

M: Erol Güngör'ün entelektüel yetişmişliğinin köklerine bakarsak nasıl bir tablo ile karşılaşırız. Kendisi bir psikoloji profesörü olmasına rağmen yazmış olduğu kitap ve makalelerinin büyük bir çoğunluğunun bu alanın dışında ortaya çıkmasını nasıl yorumlarsınız?

Me: Evet, Güngör'ün eserleri sorunuz bağlamında iki grupta toplanabiliyor: Salt akademik çalışmalar ve ülkesinin dertleriyle dertlenen bir aydın olarak kaleme aldığı eserler. Akademik bölünmeler içinde baktığımız zaman, Güngör sizin de belirttiğiniz gibi bir sosyal psikoloji profesörü. Nitekim yayınlanmış olan doktora, doçentlik ve profesörlük tezlerinin bu alanda olduğunu görüyoruz. Ama o aynı zamanda bir aydın sorumluluğu ile “mesleğinin bilgilerini ve metodunu Türkiye'nin meselelerine uygulayarak Türk aydınlarının dikkatine sunma”ya çalıştığını da söylüyor. Zaten geniş kamuoyu tarafından tanınması sağlayan bu ikinci kategoride yer alan eserleri...

M: Güngör'ün metinlerine vakıf olan bir akademisyen olarak onun temel meselesinin Türk Modernleşmesi sürecinde ortaya çıkan ve sizin de “kırılma” olarak da ifade etmiş olduğumuz dil, din devlet ve tarih gibi dört kritik konudaki tasavvurunu nasıl değerlendirirsiniz?

Me: Evet, on dokuzuncu yüzyılın ilk çeyreğinden yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğine, iki yüz yıllık modernleşme serüvenimize baktığı-

mızda, benim “medeniyet kırılması” olarak kavramlaştırdığım, tarih, kültür, dil, din ve devlet olmak üzere beş büyük kırılmayı içinde barındıran olgusal bir durum dikkat çekiyor. Hatta modernleşme tarihimizi “medeniyet kırılması olmadan modernleşme” ve “medeniyet kırılmasıyla gerçekleştirilen modernleşme” olarak iki döneme ayırmak bile mümkün. Türkiye son otuz kırk yıldır bu kırılmaların izlerini silmeye çalışan, ama aynı zamanda bu izlerin yo açtığı sorunları da yaşayan bir lke... O dönemin koşulları altında toplumun özellikle kentli, eğitimli kesimleri bu kırılmalardan daha çok etkilendi. Sonuçta medeniyet kırılması olmayan bir ülkede tarih bilinci, kültür bilinci, dil bilinci, din bilinci ve devlet bilinci ve bu bilinçler üzerinde yükselen bilgi donanımı ile karşımıza çıkacak durum, bizde beş defoya dönüştü: Tarih defosu, kültür defosu, dil defosu, din defosu ve devlet defosu. Tam da bu yüzden günümüz sosyolojisinin kavramlarıyla söyleyecek olursak rneğin Fransa “güçlü kültür” özelliği ile dikkat çekerken Türkiye “zayıf kültür”n bir rneği oldu. Ve bu kırılmalar yüzünden Türkiye zihinsel kaçışlar ülkesine dönüştü. Cemil Meriç stadın ifadesiyle, inkılpıların Batı’ya, solcuların Moskova’ya, Türkçülerin Turan’a, İslmcıların Arab’a kaçtıkları bir lke...

Benim gözümde Erol Güngör bu zihinsel kaçışlar ülkesinin kakın olmayan bir çocuğudur. Onun tarih, kültür, dil, din ve devletle ilgili görüşlerini anlatmak bu konuşmanın sınırlarını aşar. Dikkat edilirse bu beş kavramın Güngör’n eserlerinin muhtevasını özetleyen beş anahtar kavram olduğu görülür. Kısacası Güngör, medeniyetinin bilincine sahip ve bilgisiyle donanmış gerçek bir Türk aydındır.

M: Erol Güngör’n bir Türk aydını olma konusundaki rnekleğiyile ilgili neler söylersiniz? Bu konuda 21. yüzyıldaki aydınlara hangi noktalarda örnek olabilir?

Me: Buraya kadar konuştuklarımızın, gerçek bir “aydın” olmanın kolay bir şey olmadığını, ama aynı zamanda Güngör’n değerlendirmeleriyle “aydın”ın nasıl olması gerektiğini de özetlediğini sanıyorum. Erol hoca bu değerlendirmeleri yalnızca yazmış değil, aynı zamanda değerlendirmelerin gereğini de yapmış bir aydındır. Eserlerinin muhtevası bir bütün olarak bakıldığında bunun kanıtıdır. Kısacası o, sadece yaşadığı dönem için değil, 21. Yüzyılın aydınları için de bir rol-modelidir.

M: Güngör’e göre demokrasi ve milliyetçilik ilişkisini nasıl değerlendirebiliriz?

Me: Güngör demokrasiyi milliyetçiliğin olmazsa olmazı görüyordu. Kırk yıl öncesi için çok ileri bir düşünceydi bu. Bugün bile demokrasi Türkiye’nin tamamı için öncelikli bir siyasal değer değil. Demok-

rasi talebi halkın tamamında değil, kentli, eğitimli, genç nüfusa doğru gidildikçe artıyor. Siyaset ekseninde bakıldığında, gücü artanlar güçlendikçe otoriterleşiyor, muhalefette olanlar, güçsüz kalanlar demokrasi diye haykırıyorlar.

Demokrasi “halkın sesi”ni “hakkın sesi” olarak görür. Güngör’ü okuduğunuzda sorunlarımızdan halkı değil, aydınları sorumlu tuttuğunu görürsünüz. Tarih tasavvuruyla ilgili bir yazısında ilkökul sıralarındayken resmî müfredatın gereğini anlatan öğretmenlerinin aslında, okuması yazması olmayan ninelerden, dedelerden daha cahil olduklarını yıllar sonra idrak ettiğini söylemesi tam da bununla alâkalıdır. Güngör’ün yaklaşımında milliyetçilik de milletin değerlerine sahip çıkılması ve bu değerlerin zamanın koşullarına göre işlenerek yükseltilmesi gibi bir anlam içermektedir.

M: Güngör’ün milliyetçilik anlayışı hangi özellikleriyle öne çıkmaktadır?

Me: Bence Güngör’ün milliyetçiliği beş bilinç olarak ifade ettiğim idrak üzerine yükselen bir milliyetçiliktir. Buna kısaca bir isim vermek gerekirse “medeniyet milliyetçiliği” diyebiliriz. Eğer temsil niteliği olan isimler üzerinden gidecek olursak milliyetçi düşünce içinde Ziya Gökalp çizgisi ve Yahya Kemal çizgisi diyebileceğimiz iki ana damardan söz edebiliriz. Bu iki yaklaşım özellikle Osmanlı asırlarının medeniyet birikimine bakışlarında farklılaşır. Bu birikime değer verme ve sahiplenme noktasında Güngör’ün milliyetçiliğinin Yahya Kemal çizgisinde olduğu açıkça görülür.

M: Erol Güngör yaşadığı dönem itibariyle ortaya çıkan ideolojik iklim içinde kendine bir düşünür olarak yer buldu. Erol Güngör denince akla gelen ilk unsur onun Türk Milliyetçisi kimliğidir. Ancak Erol Güngör’ü ideolojik yelpazenin başka bir yerinde duran İslamcı-Muhafazakâr kesimce yeteri kadar dikkate alınmadığını, okunmadığını görüyoruz. Bu durumu nasıl açıklamak gerekiyor. Sizce Erol Güngör’ün ortaya koyduğu düşünceler bu açıdan nasıl değerlendirilmeli? Onun ortaya koyduğu kimlik dar politik bir cepheye mi hitap ediyordu?

Me: Erol Güngör’ün tüm tanınmışlığına rağmen yeterince bilinmediğini düşünüyorum, sanki bir ‘meçhul meşhur’... İçinde yer aldığı milliyetçi camiada Güngör’ün eleştiri yönelttiği kimi hususların halâ yaygın kabul gören düşünceler olmasını başka türlü nasıl açıklayabiliriz? İyi niyetli bir yaklaşımla, kökleşmiş kanaatlerin bir kişinin çabasıyla kolay kolay değişmeyeceği de söylenebilir. Aidiyetlerin önemli olduğu bir toplumda kendisine aidiyeti nedeniyle saygı duyulduğunu, ama fikirleri üzerinde düşünülmediğini de söylemek mümkün. Bence,

milliyetçi çevreler Güngör'ü okudular, ama anlamadılar. İslâmcılar ise zaten okumadılar. Belki de Güngör, milliyetçilere göre fazla İslâmcı, İslâmcılara göre fazla milliyetçiydi. Güngör'ün eserlerini verdiği dönemde milliyetçiler ideolojik bir kavganın içindeydiler. İslâmcılarsa Türkiye dışındaki İslâm dünyasında kendilerine üstat arıyorlardı. Onar yıllık dilimler halinde Seyit Kutup, Mevdudi, Ali Şeriatî peşlerinde koşulan isimler oldular. Günümüzde bu durum büyük ölçüde değişti. Galiba bugünlerde kendini dindar muhafazakâr ya da İslâmcı olarak tanımlayan çevreler Erol Güngör'e daha çok ilgi duyuyorlar.

M: Son olarak Erol Güngör'ü bir organik aydın modeli olarak kabul ederek soracak olursak onun ortaya koyduğu düşünceleri geliştirmek ve Türk düşüncesine dinamik bir yapı kazandırmak için neler yapılmalıdır. Düşünce hayatının oldukça çorak bir iklim zemininde ilerlediğini gördüğümüz Türkiye gibi bir ülke için Erol Güngör nasıl bir model oluşturmakta ve gelecek kuşaklar için ne ifade etmektedir?

Me: Bence Erol Güngör daha önce de ifade ettiğim gibi aydın olma arzusunda, gayretinde olanlar için dört dörtlük bir rol-modeldir. Medeniyet bilinci ve bu bilinç üzerine yükselen zihinsel birikimle donanmak... Başta ana dile hâkimiyet ve yabancı dil bilgisi olmak üzere bunun gerektirdiği entelektüel araçları edinmek... Güngör'e değer veren gençlerle yaptığımız bir sohbette "Erol Güngör'ü okuyun, Erol Güngör'ün okuduklarını okuyun, Erol Güngör'ün okumadıklarını da okuyun, ama Erol Güngör gibi okuyun, sonra da Erol Güngör'ün yazmadıklarını yazmaya çalışın" demiştim. Yine bir anma toplantısında "Erol Güngör, tam bir Anadolu çocuğudur. Orta halli bir aile mensuptur. Kırşehir Lisesi'nden mezun olmuş ve İstanbul Üniversitesi'nde okumuştur. Eğitimini devlet okullarında tamamlamıştır. Yabancı dille eğitim yapan özel okullardan gelmemiş, hazırlık sınıflarında okumamıştır. Çok iyi bildiği üç-dört lisanı şahsi gayretleriyle öğrenmiştir. Kariyerinde övünülecek bir makama yükselmiştir. Ve bütün bunları Türkiye'nin imkânlarının çok daha kısıtlı olduğu bir vasatta başarmıştır. Bu ülkenin, bu vatanın, bu irfanın tamamıyla yerli, tamamıyla milli ve mükemmel bir imalâtıdır. Olmuş olan, olabilecek olanların müjdesidir. Bu memleket bir Erol Güngör yetiştirebilmişse, binlercesini yetiştirebilir" demiştim. Galiba sözün özü bu... Bunu yapmaya çalışacağız.